Research Institute for Security and Development Studies

Strategic Studies Quarterly

P-ISSN: 1735-0272 | E-ISSN: 2980-910X

Quarterly.risstudies.org

Received: May 14, 2026
Revised: August 3, 2026
Accepted: August 13 , 2026
Published: August 27, 2026

Afghanistan as a Focal Point of Extra-Regional Influence: A Regional Security Complex Theory Perspective (2014–2025)

Safiullah Molavizadeh, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Science, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Corresponding AuthorEmail Address: mowllasafiullah@khu.ac.ir

Introduction

Afghanistan has historically occupied a unique geopolitical position at the intersection of South Asia, Central Asia, and the Middle East. This strategic location has made the country an arena where regional and extra-regional powers continuously pursue competing political, military, and economic interests. Throughout the post-2001 period, the United States exercised overwhelming military and political influence over Afghanistan, representing what Barry Buzan and Ole Wæver describe in Regional Security Complex Theory (RSCT) as an overlay: a situation in which the presence of an external great power suppresses indigenous regional security dynamics. However, the withdrawal of U.S. forces in August 2021 fundamentally transformed Afghanistan's security environment. Rather than eliminating external influence, the withdrawal created conditions for the expansion of multiple extra-regional actors, particularly China and Russia, each employing different instruments of influence while avoiding direct military occupation.

Although numerous studies have examined China's economic engagement, Russia's diplomatic initiatives, or the consequences of the U.S. withdrawal separately, relatively little attention has been devoted to understanding how these developments collectively reshape Afghanistan's position within the

Article type: Original Research

How to cite this article: Molavizadeh, S. (2026). Afghanistan as a Focal Point of Extra-Regional Influence:A Regional Security Complex Theory Perspective (2014–2025). *Strategic Studies Quarterly*, 29(2), 153-. DOI:10.22034/ssq.2026.592037.4414.

regional security complex. Existing literature generally continues to interpret external intervention through the classical concept of overlay, despite the emergence of a more decentralized and competitive pattern of external engagement. Consequently, an important theoretical question arises: Does post-2021 Afghanistan still represent a classical overlay, or has it entered a different phase characterized by competitive extra-regional influence?

Against this background, this study analyzes the transformation of extra-regional influence in Afghanistan between 2014 and 2025 through the analytical framework of Regional Security Complex Theory. Specifically, it compares the characteristics of the U.S.-led overlay before 2021 with the forms of influence exercised by China and Russia after the Taliban's return to power. Its central objective is to determine whether Afghanistan can still be understood through the classical concept of overlay or whether contemporary developments point to the need for theoretical refinement within RSCT.

Methodology

The research adopts a qualitative explanatory design grounded in the theoretical assumptions of Regional Security Complex Theory. Data were collected through documentary research, drawing on official government documents, reports by international organizations, policy papers, think tank publications, academic literature, and security assessments published between 2014 and 2025. Sources include reports from the United Nations, the World Bank, the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), the International Crisis Group, and leading regional policy institutions.

The analytical strategy relies on comparative process tracing. Two periods are examined separately: the first extends from 2014 to August 2021 and represents the period of U.S. military predominance; the second covers August 2021 to 2025 and represents the post-withdrawal environment. The comparison focuses on four analytical dimensions: military presence, political influence, economic engagement, and institutional penetration. These dimensions are evaluated against the defining characteristics of overlay within RSCT to determine whether post-2021 external influence conforms to or departs from Buzan and Wæver's original conceptualization.

Findings and Discussion

The findings demonstrate that Afghanistan experienced two distinct pat-

terns of extra-regional influence during the study period.

During 2014–2021, the United States exercised a comprehensive form of overlay characterized by direct military deployment, extensive financial assistance, institutional reconstruction, political intervention, and leadership of the Afghan security sector. Indigenous regional security dynamics were largely subordinated to American strategic priorities, corresponding closely to Buzan and Wæver's classical definition of overlay.

Following the U.S. withdrawal, however, Afghanistan did not become strategically isolated. Instead, China and Russia gradually expanded their engagement through selective and functionally differentiated mechanisms. China's strategy emphasized infrastructure investment, mining projects, economic diplomacy, border security, and cooperation against the East Turkestan Islamic Movement (ETIM), while deliberately avoiding military occupation or comprehensive political control. Russia concentrated on counterterrorism cooperation, diplomatic engagement with the Taliban, regional mediation, and security coordination against the Islamic State Khorasan Province (ISKP). Neither actor individually acquired the comprehensive authority previously exercised by the United States.

Consequently, Afghanistan evolved into a focal point of competitive extra-regional influence rather than remaining under a single external overlay. External actors increasingly relied on economic connectivity, diplomatic engagement, selective security cooperation, and political interaction instead of direct military domination. This transformation indicates that external influence has shifted from hierarchical control toward decentralized strategic competition.

The empirical evidence suggests that the classical concept of overlay no longer fully captures Afghanistan's post-2021 security environment. Within RSCT, overlay refers to the predominance of an external great power whose overwhelming military and political presence suppresses autonomous regional security dynamics. Contemporary Afghanistan presents a different configuration in which multiple external actors simultaneously pursue overlapping but distinct interests without replacing regional actors or monopolizing the security agenda.

This study therefore proposes a conceptual refinement of Regional Security Complex Theory by distinguishing between classical overlay and compet-

itive multipolar influence. Whereas overlay depends on comprehensive external domination, competitive multipolar influence describes a situation in which several extra-regional powers exert substantial but limited influence through economic, diplomatic, political, and security instruments without eliminating regional agency.

Afghanistan represents an important case for examining this distinction because it illustrates how regional security complexes may evolve under conditions of declining unipolar predominance and increasing multipolar competition. The country's strategic significance no longer derives solely from military intervention but increasingly from its position as a geopolitical crossroads connecting competing regional and global initiatives.

Conclusion

The transformation of Afghanistan between 2014 and 2025 demonstrates that the nature of extra-regional influence has undergone significant structural change. The American military overlay gave way to a more fragmented pattern of external engagement in which China, Russia, and other external actors pursue influence through differentiated strategies rather than direct territorial control. Afghanistan has consequently become a focal point of extra-regional competition rather than merely an object of external intervention.

The study contributes to Regional Security Complex Theory by arguing that contemporary patterns of external influence require conceptual refinement beyond the classical overlay model. The proposed concept of competitive multipolar influence provides an analytical framework for understanding Afghanistan's evolving security environment and may also be applicable to other strategically important regions experiencing the simultaneous engagement of multiple external powers. Future research may examine whether similar patterns are emerging in regions such as the Middle East, the Horn of Africa, and the Indo-Pacific, where great-power competition increasingly operates through indirect rather than exclusively military mechanisms.

Keywords: *Regional Security Complex Theory; Overlay; Extra-Regional Influence; Afghanistan; United States; China; Russia; Multipolar Competition.*

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Funding Sources

This research received no external funding.

فصلنامه مطالعات راهبردی
شاپای چاپی: ۱۷۳۵-۰۷۲۷ | شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-X۹۱۰
Quarterly.risstudies.org

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۲۴
تاریخ اصلاح: ۱۴۰۵/۰۵/۱۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۲۲
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۶/۰۵

افغانستان به‌مثابه کانون نفوذ فرامنطقه‌ای: تحلیلی در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای (۲۰۱۴-۲۰۲۵)

صفی‌الله مولوی‌زاده، گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

رایانامه نویسنده مسئول: mowllasafiullah@khu.ac.ir

چکیده

در دو دهه اخیر، افغانستان میدان تجلی یکی از بارزترین اشکال نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای در نظام بین‌الملل بوده است، وضعیتی که نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای بوزان و ویور آن را با مفاهیم نفوذ و پوشش امنیتی مفهوم‌سازی می‌کند. پژوهش حاضر با استناد به این چارچوب نظری، به این پرسش می‌پردازد که قدرت‌های فرامنطقه‌ای (آمریکا، چین و روسیه) چگونه و ازطریق چه سازوکارهایی، در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۵، ساختار امنیتی افغانستان را متأثر ساخته‌اند. روش پژوهش تحلیل کیفی-اسنادی مبتنی‌بر بررسی اسناد راهبردی، گزارش‌های رسمی و تحولات میدانی سه بازیگر در این بازه زمانی است. فرضیه راهنمای پژوهش بر این مبناست که افغانستان از وضعیت پوشش امنیتی تک‌قطبی زیر سیطره نظامی-امنیتی ایالات متحده در دوران پیش‌از خروج (۲۰۲۱-۲۰۱۴)، به وضعیت نفوذ چندقطبی و رقابتی میان چین و روسیه در خلأ قدرت شکل‌گرفته پس‌از ۲۰۲۱ گذار کرده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد این گذار، نه کاهش، بلکه تغییر ماهیت نفوذ فرامنطقه‌ای را رقم زده است: از سلطه مستقیم، نظامی و هزینه‌بر آمریکایی به نفوذ غیرمستقیم، اقتصادی-دیپلماتیک و کم‌هزینه‌تر چین و روسیه که عمدتاً ازطریق

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله: مولوی‌زاده، صفی‌الله (۱۴۰۵).افغانستان به‌مثابه کانون نفوذ فرامنطقه‌ای: تحلیلی در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای (۲۰۱۴-۲۰۲۵)، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۹ (۲)، ۱۵۳-۷۹، Doi: 10.22034/ssq.2026.592037.4414

تعامل محتاطانه با حکومت طالبان، بدون به‌رسمیت‌شناسی رسمی، پیش می‌رود. در نتیجه‌گیری پژوهش، بر این نکته تأکید می‌شود که با وجود کاهش ظاهری حضور فیزیکی قدرت‌های بزرگ، الگوی نفوذ چندقطبی مذکور استقلال راهبردی افغانستان را در تعریف اولویت‌های امنیتی خود همچنان به شکلی پایدار محدود نگه می‌دارد و این کشور را در جایگاه یک مجموعه امنیتی نفوذی باقی می‌گذارد.

واژگان کلیدی: مجموعه امنیتی نفوذی، افغانستان، آمریکا، چین، روسیه

مقدمه

افغانستان در نیم‌قرن اخیر به‌ویژه از زمان مداخله نظامی اتحاد جماهیر شوروی در ۱۹۷۹ تا حضور نظامی ایالات متحده و متحدانش پس‌از ۲۰۰۱ و در ادامه، بازآرایی نفوذ قدرت‌های بزرگ پس‌از خروج آمریکایی‌ها در ۲۰۲۱، هرگز به معنای دقیق کلمه یک واحد امنیتی کاملاً خودمختار نبوده است. آنچه پژوهش حاضر را شکل می‌دهد این مفروضه بنیادین است که افغانستان را نمی‌توان صرفاً به‌مثابه واحد منطقه‌ای ساده در میان همسایگانش تحلیل کرد، بلکه باید آن را میدانی دانست که ساختار امنیتی‌اش، به میزان درخور توجهی، با کنش و حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای شکل گرفته و بازتعریف شده است.

در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای بوزان و ویور، این واقعیت را با دو مفهوم تحلیلی مشخص می‌توان صورت‌بندی کرد: ۱. نفوذ که به ورود محدود و مشروط قدرتی بیرونی به ائتلاف‌ها یا رقابت‌های درون‌منطقه‌ای اشاره می‌کند؛ ۲. رویه‌پوشی که دلالت می‌کند بر سیطره مستقیم و فراگیرتر قدرتی بزرگ بر ساختار امنیتی یک منطقه، تا حدی که الگوهای بومی دوستی-دشمنی را عملاً به محاق می‌برد. افغانستان، در طول دوره بررسی‌شده در این پژوهش (۲۰۲۵-۲۰۱۴)، در هر دوی این وضعیت‌ها قرار گرفته است، هرچند در بازه‌های زمانی متفاوت و با بازیگران گوناگون.

این مقاله بخشی از یک مجموعه پژوهشی گسترده‌تر درباره جایگاه افغانستان در نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای است که ازنظر کانون تحلیلی، تفکیک مفهومی روشنی با مقاله نخست مجموعه دارد. مقاله نخست به بررسی روابط افقی و گفتمان‌های امنیتی‌ساز قدرت‌های منطقه‌ای همسایه (چین، پاکستان و هند) نسبت به افغانستان می‌پرداخت، یعنی بازیگرانی که به‌موجب مجاورت جغرافیایی مستقیم و عضویت در

همـان مجموعـه امنیتـی منطقـه‌ای یـا مجموعه‌هـای مجـاور عمـل می‌کننـد. ایـن در حالـی اسـت کـه مقالـه حاضـر کانـون تحلیـل را بـه بُعـد عمـودی نفـوذ قـدرت بـزرگ منتقـل می‌کنـد: یعنـی نقـش بازیگرانـی کـه نـه به‌دلیـل مجـاورت سـاختاری-جغرافیایی، بلکـه به‌واسـطه قـدرت نظامـی، اقتصـادی و دیپلماتیـک فرامنطقـه‌ای خـود در معمـاری امنیتـی افغانسـتان مداخلـه یـا نفـوذ کرده‌انـد.

تفکیـک یادشـده در ادبیـات نظـری مجموعـه امنیتـی منطقـه‌ای بـا عنـوان تمایـز میـان «دینامیک‌هـای درون‌مجموعـه‌ای» و «دینامیک‌هـای نفـوذ قـدرت بـزرگ» شـناخته می‌شـود و اهمیـت روش‌شـناختی درخـور توجهـی دارد: نادیده‌گرفتـن ایـن تفکیـکْ تحلیل‌گـر را به‌سـوی آمیختـن دو سـطح کامـلاً متفـاوت علّـی- منطـق رقابـت همسـایگان و منطـق راهبـرد جهانـی قدرت‌هـای بـزرگ- سـوق می‌دهـد کـه هریـک پویایی‌هـا، انگیزه‌هـا و ابزارهـای خـاص خـود را دارد. به‌این‌ترتیـب، اگـر مقالـه نخسـت بـه ایـن پرسـش پاسـخ می‌داد کـه افغانسـتان «در میـان همسـایگانش» چگونـه برسـاخته می‌شـود، ایـن مقالـه می‌پرسـد افغانسـتان «در نظـام جهانـی رقابـت قدرت‌هـای بـزرگ» چـه جایگاهـی دارد و ایـن جایگاه چگونـه شـکل گرفتـه اسـت.

براین‌اسـاس، پرسـش اصلـی پژوهـش چنیـن صورت‌بنـدی می‌شـود: چگونـه نفـوذ قدرت‌هـای فرامنطقـه‌ای (آمریـکا، چیـن و روسـیه) در بـازه زمانـی ۲۰۱۴ تـا ۲۰۲۵، سـاختار امنیتـی افغانسـتان را در چارچـوب نظریـه مجموعـه امنیتـی منطقـه‌ای بازتعریـف کـرده اسـت؟ ایـن پرسـش اصلـی بـه سـه پرسـش فرعـی تفکیـک می‌شـود: نخسـت، چگونـه می‌تـوان ماهیـت و سـازوکارهای نفـوذ ایـالات متحـده را در سـاختار امنیتـی افغانسـتان به‌ویـژه در دوره پیـش‌از خـروج (۲۰۲۱-۲۰۱۴) تبییـن کـرد؟؛ دوم، خـروج نیروهـای بین‌المللـی در ۲۰۲۱ چـه خـلأ سـاختاری در معمـاری امنیتـی افغانسـتان ایجـاد کـرد و ایـن خـلأ چگونـه ازسـوی چیـن و روسـیه پـر شـد؟؛ و سـوم، آیـا الگـوی نفـوذ پسـا۲۰۲۱ را می‌تـوان در همـان طیـف نظـری پوشـش امنیتـی دوران اشـغال آمریکایـی جـای داد یـا بایـد آن را صورت‌بنـدی نظـری متفاوتـی، نظیـر نفـوذ چندقطبـی، در نظـر گرفـت؟ در پاسـخ بـه ایـن پرسـش‌ها، فرضیـه راهنمـای پژوهـش بـر ایـن مبناسـت کـه در بـازه بررسـی‌شـده، افغانسـتان از وضعیـت پوشـش امنیتـی تک‌قطبـی زیـر سـیطره مسـتقیم نظامـی-امنیتـی ایـالات متحـده (۲۰۲۱-۲۰۱۴) بـه وضعیـت نفـوذ چندقطبـی و رقابتـی میـان چیـن و روسـیه در خـلأ قـدرت شـکل‌گرفته پـس‌از ۲۰۲۱ گـذار کـرده اسـت؛ ایـن گـذار نـه بـه معنـای کاهـش نفـوذ فرامنطقـه‌ای، بلکـه بـه معنـای تغییـر بنیادیـن در ماهیـت آن، از سـلطه

مستقیم و پرهزینه نظامی به نفوذ غیرمستقیم، کم‌هزینه‌تر و عمدتاً اقتصادی-دیپلماتیک، بوده است.

الف) پیشینه تحقیق

ادبیات نظری مرتبط با نفوذ و رویه‌پوش در نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای، فراتر از نمونه افغانستان، در چند زمینه منطقه‌ای دیگر نیز به کار گرفته شده است که بررسی آن‌ها چارچوب مقایسه‌ای ارزشمندی فراهم می‌سازد. برجسته‌ترین نمونه تاریخی، خاورمیانه در دوران جنگ سرد است؛ بوزان و ویور به‌صراحت خاورمیانه را نمونه‌ای می‌دانند که ساختار امنیتی آن، به‌رغم پایان جنگ سرد، تغییر مؤثری نکرده است و این امر نشان می‌دهد ویژگی‌های امنیتی در سطح مناطق از پایداری درخور توجهی برخوردارند. پژوهش‌های بعدی این چارچوب را گسترش داده؛ ازجمله مطالعه‌ای که با ترکیب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای بوزان-ویور و مفهوم «ناهم‌نظمی» دانلی نشان می‌دهد خاورمیانه و شمال آفریقا پس‌از جنگ عراق در ۲۰۰۳ وارد یک «جنگ سرد منطقه‌ای جدید» شده است که با دو منطق رقابتی هم‌زمان مشخص می‌شود: سیاسی‌سازی شکاف مذهبی میان بلوک سنی به رهبری عربستان و بلوک شیعه به رهبری ایران و شکاف درون‌سنی پیرامون بسیج اسلام سیاسی. این پژوهش، با مقایسه جنگ سرد عربی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ با جنگ سرد منطقه‌ای جدید، افزایش ویژگی‌های ناهم‌نظم در مجموعه امنیتی منطقه‌ای را آشکار می‌سازد: مراکز قدرت متعدد و ناهمگن، رتبه‌بندی‌های متفاوت قدرت، نقش بارزتر کنشگران غیردولتی و فراملی و نیز گسست هنجارهای منطقه‌ای.

این یافته‌ها از این نظر برای مقاله حاضر اهمیت دارند که نشان می‌دهند نفوذ قدرت بزرگ در یک مجموعه امنیتی می‌تواند نه‌فقط به شکل دوقطبی کلاسیک دوران جنگ سرد، بلکه به شکل چندقطبی و ناهم‌نظم نیز تجلی یابد، صورت‌بندی‌ای که با وضعیت پسا-۲۰۲۱ افغانستان قرابت مفهومی دارد. در زمینه‌ای دیگر، پژوهش‌های تطبیقی نشان داده‌اند که در آسیای جنوبی نیز هم‌سویی نیابتی عمدتاً بر مبنای موازنه قدرت و منافع در بستر رقابت هند-پاکستان شکل می‌گیرد؛ این الگو، همان‌گونه که در مقاله نخست این مجموعه پژوهشی بررسی شد، با ورود بازیگران فرامنطقه‌ای (به‌ویژه چین) پیچیده‌تر نیز می‌شود.

در کنار این ادبیات نظری گسترده‌تر، پژوهش‌های پیشین درباره نقش مشخص آمریکا،

چین و روسیه در افغانستان را می‌توان در سه دسته جداگانه، اما عمدتاً ناهم‌پیوسته، طبقه‌بندی کرد. دسته نخست، پژوهش‌های متمرکز بر دوران حضور نظامی آمریکا (۲۰۲۱-۲۰۰۱) است که عمدتاً در قالب ارزیابی‌های سیاست‌گذارانه، گزارش‌های نهادهای نظارتی (نظیر بازرس کل ویژه آمریکا برای بازسازی افغانستان) و تحلیل‌های آکادمیک حوزه دولت‌سازی و ضدشورش تولید شده‌اند؛ این آثار، به‌طور طبیعی، عمدتاً به ارزیابی موفقیت یا شکست عملیات نظامی-بازسازی آمریکا پرداخته‌اند و کمتر این حضور را در چارچوب مشخص نظری پوشش امنیتیامنیبس صورت‌بندی کرده‌اند. دسته دوم، پژوهش‌های روبه‌رشد درباره مشارکت اقتصادی-دیپلماتیک چین با افغانستان پسا۲۰۲۱ است که عمدتاً بر ابتکار کمربند-راه، نگرانی‌های امنیتی سین‌کیانگ و نیز رویکرد محتاطانه پکن به طالبان تمرکز دارند؛ این آثار که بخشی از آن‌ها در مقاله نخست این مجموعه پژوهشی نیز مورد استناد قرار گرفت، عمدتاً رویکردی موردی و تک‌بازیگره دارند. دسته سوم که ازنظر حجم کمتر از دو دسته پیشین است، پژوهش‌های مرتبط با رویکرد روسیه به طالبان پسا۲۰۲۱ است که عمدتاً بر دیپلماسی عمل‌گرایانه مسکو، نگرانی از گسترش داعش خراسان به آسیای مرکزی و نیز ملاحظات امنیتی روسیه در «خارج نزدیک» خود متمرکزند. نکته درخور توجه این است که این سه دسته پژوهشی تقریباً به‌طور کامل از یکدیگر مجزا تولید شده‌اند و کمتر در یک چارچوب تحلیلی واحد ادغام شده‌اند که امکان مقایسه نظام‌مند سه بازیگر را در طول زمان فراهم می‌سازد.

جدول ۱. پیشینه پژوهش‌های مرتبط با جایگاه افغانستان به‌مثابه کانون نفوذ فرامنطقه‌ای (۲۰۱۴-۲۰۲۵)

ردیف	نویسنده	محور مرتبط	توضیحات (یافته اصلی/محدودیت)
۱	امیرصالح نیو ۱۴۰۵	بازگشت طالبان به قدرت در افغانستان و آثار آن بر ساختار امنیت منطقه‌ای در آسیای مرکزی	این مطالعه نشان می‌دهد رویکرد طالبان در قبال آسیای مرکزی عمدتاً ژئوپلیتیک‌محور است نه ایدئولوژیک؛ طالبان از الگوی رفتاری بین‌المللی خود در این منطقه پیروی کرده؛ ضمن آنکه جنگ اوکراین کشورهای آسیای مرکزی را به گشایش راهبردی در جنوب سوق داده است، بی‌آنکه طالبان درپی تنش با همسایگان شمالی باشد.

ردیف	نویسنده	محور مرتبط	توضیحات (یافته اصلی/محدودیت)
۲	سمانه فروزش سعیدی؛ مجیدرضا سینا ورجبی ۱۴۰۴	نقش عوامل خارجی در شکل‌گیری و تقویت گروه طالبان در افغانستان	این پژوهش با رویکرد کیفی-تاریخی و روش اسنادی نشان می‌دهد ظهور و تسلط طالبان در دو مقطع ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ و ۲۰۲۱ به بعد را نمی‌توان بدون توجه به عوامل خارجی تحلیل کرد؛ به‌ویژه حضور ارتش سرخ و رویارویی آن با باورهای دینی مردم افغانستان، مداخله آمریکا و حمایت عربستان سعودی و پاکستان مهم‌ترین متغیرهای بیرونی مؤثر بر شکل‌گیری و تثبیت قدرت این گروه بوده‌اند.
۳	فردین هاشمی ۱۴۰۴	امنیت و سیاست چین دربرابر طالبان: تحول در رویکردها پس از آگوست ۲۰۲۱	این مقاله با رویکرد رئالیسم تدافعی و روش فرایند ردیابی نشان می‌دهد که محرک اصلی تعامل چین با طالبان پس از ۲۰۲۱، برخلاف تصور رایج درباره انگیزه‌های اقتصادی و ابتکار کمربند-راه، عمدتاً ملاحظات امنیتی است؛ به‌طور مشخص، توانایی و تمایل طالبان در مهار جنبش اسلام‌گرای ترکستان شرقی و افراط‌گرایی اویغور مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده سرعت و محتوای سیاست پکن در قبال کابل بوده است و این تعامل، با وجود تبلیغات رسمی، نباید با حمایت از طالبان اشتباه گرفته شود.
۴	فردین هاشمی ۱۴۰۵	چرخش در سیاست خارجی چین در قبال افغانستان بعداز خروج آمریکا	این پژوهش نیز با روش ردیابی فرایند نشان می‌دهد عامل اصلی چرخش سیاست چین در قبال طالبان، برخلاف تحلیل رایج اقتصادی، ملاحظات امنیتی و توانایی طالبان در مهار گروه‌های جدایی‌طلب تهدیدکننده امنیت چین بوده است.
۵	صفی‌الله مولوی‌زاده ۱۴۰۵	افغانستان در راهبرد موازنه‌گرایانه هند در نظم جهانی نوظهور	این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی نشان می‌دهد هند از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی افغانستان، به‌عنوان حلقه اتصال آسیای جنوبی، آسیای مرکزی و غرب آسیا، برای تقویت راهبرد موازنه‌گرایانه خود دربرابر رقبای منطقه‌ای در نظم جهانی نوظهور بهره می‌گیرد.

ردیف	نویسنده	محور مرتبط	توضیحات (یافته اصلی/محدودیت)
۶	Asmat Ullah Khan Rahat Naseem Ahmed Khan 2026	From Cooperation to Conflict: Key Challenges shaping Pakistan–Afghanistan Relations	این پژوهش به بررسی تحولات روابط افغانستان و پاکستان پس از بازگشت طالبان به قدرت در سال ۲۰۲۱ می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که بی‌اعتمادی متقابل، فعالیت‌های تحریک طالبان پاکستان، تنش‌های مرزی، قاچاق، اخراج مهاجران افغان و گسترش روابط افغانستان با هند از مهم‌ترین عوامل تشدید اختلافات میان دو کشور بوده‌اند. نویسنده نتیجه می‌گیرد که رویکردهای صرفاً امنیتی نتوانسته‌اند به ثبات پایدار بینجامد و بر ضرورت همکاری مشترک در حوزه مقابله با تروریسم، توسعه تعاملات اقتصادی و گفت‌وگوی سیاسی برای کاهش تنش‌ها تأکید می‌کند.
۷	Syed Rizwan Haider Bukhari 2026	Between Brotherhood and Betrayal: A Historical Analysis of Afghanistan–Pakistan Relations	نویسنده با تحلیل موضوعاتی چون مسئله دیورند، پشتونستان، جنگ سرد، جنگ افغانستان، طالبان و چالش‌های امنیتی پس از ۱۱ سپتامبر، نتیجه می‌گیرد که تداوم بی‌ثباتی ناشی از منازعات هویتی، مداخلات خارجی و نگرانی‌های امنیتی دو کشور است و دستیابی به صلح پایدار مستلزم بازتعریف روابط بر پایه همکاری و هم‌زیستی است.

بر اساس این مرور، خلأ پژوهشی مشخصی را می‌توان شناخت: ادبیات موجود عمدتاً یا بر نفوذ یک بازیگر واحد (غالباً آمریکا، با توجه به حجم بی‌سابقه منابع و گزارش‌های تولیدشده درباره دوران اشغال) متمرکز است یا در بهترین حالت، بازیگر فرامنطقه‌ای دیگری (چین یا روسیه) را به‌صورت مجزا و بدون مقایسه نظام‌مند با سایرین بررسی می‌کند. این رویکرد تک‌بازیگره یا حداکثر دوبازیگره، از تبیین نظام‌مند دوره گذار پساخروج (۲۰۲۱ به بعد) به‌مثابه پدیده نفوذ چندقطبی یکپارچه ناتوان است.

به بیان دیگر، ادبیات موجود به‌خوبی نشان می‌دهد «آمریکا چه کرد» یا «چین اکنون چه می‌کند»، اما کمتر به این پرسش پاسخ می‌دهد که چگونه خروج یک قدرت رویه‌پوش به‌طور هم‌زمان فضا را برای نفوذ چند بازیگر رقیب باز کرد و چگونه باید این گذار از حالتی ساختاری به حالت ساختاری دیگر را در چارچوب مشخص نظری نفوذ-

رویه‌پوشِ بوزان-ویور مفهوم‌سازی کرد. این مقاله از سه بازیگر (آمریکا، چین، روسیه) در طول یک بازه زمانی مشخص (۲۰۲۵-۲۰۱۴) تحلیل تطبیقی و یکپارچه‌ای ارائه می‌دهد که هر دو دوره پوشش و نفوذ چندقطبی را در بر می‌گیرد؛ پژوهش حاضر همچنین می‌کوشد خلأ مذکور پر شود و سهم نظری مشخصی- یعنی مفهوم‌سازی «گذار از پوشش تک‌قطبی به نفوذ چندقطبی» به‌مثابه الگویی تعمیم‌پذیر در مطالعات- در نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای داشته باشد.

ب) روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی بوده، با بهره‌گیری از روش تحلیل اسنادی-تطبیقی انجام می‌شود. عملیاتی‌سازی مفهوم نفوذ بر اساس چهار شاخص تحلیلی انجام می‌گیرد: نوع و شدت حضور (نظامی، اقتصادی، دیپلماتیک)؛ میزان مداخله در ساختار حکمرانی داخلی افغانستان؛ تأثیر بر الگوهای دوستی-دشمنی پیشینی؛ و میزان به‌رسمیت‌شناسی یا عدم به‌رسمیت‌شناسی نهاد حاکم. بر مبنای این شاخص‌ها جایگاه هر بازیگر در طیف نظری رویه‌پوشی و نفوذ، برای دو برهه زمانی پیش و پس‌از ۲۰۲۱، به‌صورت مجزا و سپس تطبیقی تعیین می‌شود.

ج) چارچوب نظری: نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای

۱. مبانی مفهومی نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای با تمرکز بر نفوذ قدرت بزرگ

نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای که بری بوزان و اوله ویور آن را در اثر بنیادین «مناطق و قدرت‌ها» (۲۰۰۳) بسط دادند، نظم امنیتی پساجنگ‌سرد را در قالب ساختاری موسوم به «۱+۴+مناطق» صورت‌بندی می‌کند: یک ابرقدرت در سطح جهانی(ایالات متحده)، چهار قدرت بزرگ با نفوذ منطقه‌ای (چین، اتحادیه اروپا، ژاپن و روسیه) و مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای متعدد که در آن‌ها، دغدغه‌های امنیتی دولت‌های محلی به‌شدت به یکدیگر گره خورده است و اغلب نفوذپذیر، اما نه لزوماً محوشده، باقی می‌مانند (Buzan and Wæver, 2003: 178). در این چارچوب، بوزان و ویور تأکید می‌کنند که حتی منافع امنیتی قدرت‌های جهانی درنهایت ماهیتی منطقه‌ای دارند و مداخله آن‌ها در مسائل امنیتی منطقه‌ای را باید عمدتاً واکنشی به کشش مسائل تولیدشده در سطح منطقه دانست، نه لزوماً موردی که در

آن، مسائل قدرت بزرگ خود یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای را نفوذ می‌دهند- هرچند که این حالت اخیر نیز ممکن است رخ دهد. براین‌اساس، نفوذ قدرت بزرگ را باید نه قاعده غالب، بلکه یکی از حالت‌های ممکن در تعامل سطح جهانی و سطح منطقه‌ای در نظر گرفت (Buzan et al. 1998: 178).

تمایز میان نفوذ[1] و رویه‌پوشی[2] که محور تحلیلی این مقاله را شکل می‌دهد تمایزی کیفی و نه صرفاً کمّی است. نفوذ از صرف حضور یک قدرت بیرونی متمایز بوده، بر تأثیر علی آن بر تعاملات امنیتی منطقه- مثلاً ازطریق انتقال تسلیحات یا مانورهای دیپلماتیک- استوار است؛ نمونه کلاسیک این وضعیت را نفوذ روسیه در فضای پساشوروی ازطریق وابستگی‌های انرژی و پیمان‌های نظامی در دهه‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ می‌توان مثال زد (Oskanian, 2013: 39). درمقابل، رویه‌پوشی شکلی فشرده‌تر و سرکوبگرانه‌تر از مداخله قدرت بزرگ را نمایان می‌سازد که در آن، سیطره قدرت بیرونی (معمولاً ازطریق اشغال، کنترل ایدئولوژیک یا برتری نظامی غالب) عملاً مجموعه امنیتی داخلی منطقه را مسطح می‌سازد و الگوهای بومی دوستی-دشمنی را تابع الزامات قدرت رویه‌پوشی می‌کند (Kim, 2013: 13).

بوزان و ویور این وضعیت را با رویه‌پوشی شوروی بر اروپای شرقی در دوران جنگ سرد (۱۹۴۵-۱۹۸۹) مصداق‌یابی می‌کنند، جایی که ساختارهای پیمان ورشو و مداخلات مستقیم (نظیر تهاجم ۱۹۶۸ به چکسلواکی) از شکل‌گیری مستقل یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای جلوگیری کرد و امنیت را صرفاً در هم‌سویی با رقابت دوقطبی مسکو دربرابر غرب تعریف کرد. بر همین قیاس، در نمونه افغانستان نیز می‌توان دو دوره اشغال شوروی (۱۹۷۹-۱۹۸۹) و حضور نظامی ایالات متحده (۲۰۰۱-۲۰۲۱) را- با احتیاط لازم در مقیاس و شدت- نمونه‌هایی از وضعیت رویه‌پوش دانست؛ در این دوره‌ها، الگوهای امنیتی داخلی و منطقه‌ای افغانستان تا حد زیادی تابع اولویت‌های راهبردی قدرت رویه‌پوش بودند.

۲. مفهوم نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای در نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای

طیف نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای در نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای را می‌توان به‌مثابه

1. Penetration
2. Overlay

پیوستاری در نظر گرفت که در یک سوی آن، مداخله‌نکردن یا حضور صرفاً نمادین قرار دارد و در سوی دیگر، رویه‌پوشی کامل. در میانه این پیوستار، درجات گوناگونی از نفوذ قرار می‌گیرد که با شدت، گستره و عمق متفاوتی الگوهای امنیتی منطقه را متأثر می‌سازد، بدون آنکه آن‌ها را به‌طور کامل از میان ببرد (Khattak and Zou, 2026: 78).

بوزان و ویور، در طبقه‌بندی گسترده‌تر خود از انواع مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای (شامل مجموعه‌های استاندارد، مجموعه‌های کانونی و ابرمجموعه‌ها)، میزان نفوذپذیری دربرابر کنشگران بیرونی را یکی از معیارهای اصلی این طبقه‌بندی قرار می‌دهند که بر اساس توزیع قدرت، الگوهای وابستگی متقابل امنیتی و نیز نقش کنشگران بیرونی شکل می‌گیرد (Buzan, 2003: 185). براین‌اساس، میزان مصونیت یک منطقه از نفوذ بیرونی، خود متغیری است که از منطقه‌ای به منطقه دیگر تفاوت می‌کند: برخی مناطق (نظیر آمریکای جنوبی) مصونیت نسبی بیشتری دربرابر نفوذ بیرونی دارند، درحالی‌که برخی دیگر (نظیر خاورمیانه در دوران جنگ سرد) به‌طور تاریخی نفوذپذیری بالاتری از خود نشان داده‌اند (هاشمی، ۱۴۰۵: ۲۴۷).

معیار اصلی بوزان-ویور برای تشخیص جایگاه یک واحد یا منطقه در این طیف، نه صرف حضور فیزیکی قدرت بیرونی، بلکه میزان تأثیرگذاری علّی آن بر بازتعریف الگوهای دوستی-دشمنی درون‌منطقه‌ای است (Kim, 2013: 15). به بیان دیگر، پرسش کلیدی این نیست که آیا یک قدرت فرامنطقه‌ای در منطقه حضور دارد یا خیر، بلکه این است که آیا و تا چه میزان، این حضور ساختار روابط دوستانه/خصمانه پیشینی واحدهای منطقه‌ای را بازتعریف کرده است (هاشمی، ۱۴۰۵: ۲۴۷). در ادامه مقاله، کاربست این معیار درباره افغانستان امکان می‌دهد جایگاه دقیق این کشور را در طیف نفوذ-رویه‌پوشی، برای هریک از سه بازیگر بررسی‌شده (آمریکا، چین، روسیه) و در هریک از دو برهه زمانی (پیش و پس‌از ۲۰۲۱)، به‌صورت مجزا و سپس تطبیقی تعیین کرد.

۳. تمایز مجموعه امنیتی نفوذی از مجموعه امنیتی خودمختار

برای تبیین دقیق اینکه چرا افغانستان را می‌توان نمونهٔ کلاسیکِ مجموعه امنیتی نفوذی دانست، لازم است ابتدا معیار تفکیک آن از مجموعه امنیتی خودمختار روشن شود. مجموعه امنیتی منطقه‌ای را زمانی می‌توان «خودمختار» دانست که الگوهای دوستی-

دشمنی آن عمدتاً ازطریق پویایی‌های درون‌منطقه‌ای (تعاملِ واحدهای همان منطقه) شکل گرفته باشد و نفوذ قدرت‌های بیرونی- درصورت وجود- نقشی حاشیه‌ای و غیرتعیین‌کننده در بازتعریف این الگوها ایفا کند (Kim, 2018: 15). درمقابل، مجموعه امنیتی نفوذی مجموعه‌ای است که در آن، حضور و کنش قدرت یا قدرت‌های فرامنطقه‌ای، به‌طور مستمر و تعیین‌کننده، در بازتعریف الگوهای امنیتی داخلی دخالت دارد، به‌گونه‌ای که تحلیل این الگوها- بدون لحاظ‌کردن نقش بازیگر بیرونی- ناقص و گمراه‌کننده خواهد بود (Oskanian, 2013: 41).

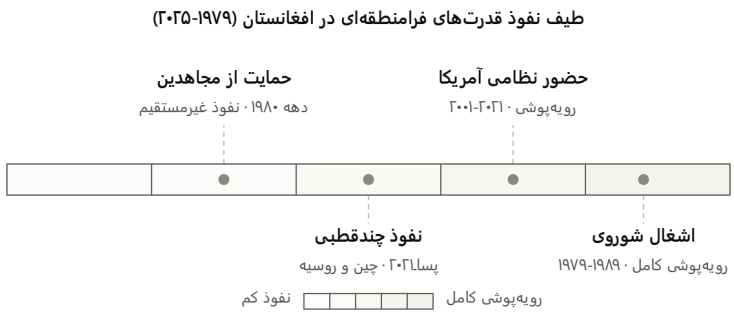

نمودار ۱. طیف نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای در افغانستان (۵۲۰۲-۹۷۹۱)

افغانستان را از این منظر می‌توان نمونهٔ کلاسیک مجموعه امنیتی نفوذی دانست؛ به این دلیل که در طول نیم‌قرن اخیر، تقریباً در هیچ برهه‌ای، الگوهای امنیتی داخلی و منطقه‌ای آن مستقل از کنش یک یا چند قدرت فرامنطقه‌ای قابلیت تبیین کامل نداشته است (Khattak and Zou, 2026: 76): از رویه‌پوشی شوروی در دهه ۱۹۸۰ تا حمایت غیرمستقیم آمریکا-عربستان-پاکستان از مجاهدین در همان دوره؛ از رویه‌پوشی نظامی-امنیتی ایالات متحده پس‌از ۲۰۰۱ تا الگوی نفوذ چندقطبی چین و روسیه در دوره پسا-۲۰۲۱. این پیوستگی تاریخی نفوذ فرامنطقه‌ای، افغانستان را- برخلاف برخی مجموعه‌های امنیتی نسبتاً خودمختارتر نظیر آمریکای جنوبی- در زمره مناطقی قرار می‌دهد که از منظر بوزان-ویور، به‌طور ساختاری نفوذپذیر باقی مانده‌اند (Basu, 2026: 19).

آنچه این مقاله در ادامه نشان خواهد داد این است که اگرچه شدت و ماهیت این

نفوذ در طول زمان (از رویه‌پوشی تک‌قطبی به نفوذپذیر چندقطبی) تغییر کرده، اما اصل ساختاری نفوذپذیری افغانستان، به‌مثابه یک ویژگی نسبتاً پایدار این مجموعه امنیتی، در طول کل دوره مورد بررسی این پژوهش (۲۰۲۵-۲۰۱۴) تداوم یافته است.

د) یافته‌های تحقیق

۱. نقش ایالات متحده در ساختار امنیتی افغانستان (۲۰۲۱-۲۰۱۴)

دوره ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱ را می‌توان مرحله پایانی و درعین‌حال فروپاشنده وضعیت کلاسیک رویه‌پوشی در تاریخ معاصر افغانستان دانست. در بیست سال حضور نظامی بین‌المللی، ایالات متحده و متحدانش بیش‌از ۱۴۴میلیارد دلار برای بازسازی افغانستان از کنگره گرفتند، اما بر پایه گزارش نهایی بازرس کل ویژه آمریکا برای بازسازی افغانستان[1]، این کشور هرگز به یک دموکراسی پایدار تبدیل نشد؛ بخشی از این شکست به متحدان فاسد و فقدان طرح روشن نسبت داده شده است (Shafiee, 2025: 171). حدود ۶۰درصد از مجموع ۱۴۸میلیارد دلار هزینه بازسازی صرفِ ابتکارات امنیتی شد؛ شامل خرید تجهیزات و مهمات برای نیروهای دفاعی و امنیت ملی افغانستان ازجمله ۹۶هزار خودروی زمینی، نزدیک به ۹۰۰ وسیله نقلیه رزمی زرهی، ۴۲۷هزار و ۳۰۰ قبضه سلاح و دست‌کم ۱۶۲ فروند هواپیما (SIGAR, 2025: 5). این حجم بی‌سابقه تجهیزات و سرمایه‌گذاری نظامی نمونه‌ای کلاسیک از مفهوم رویه‌پوش در نظریه بوزان-ویور است: ساختار امنیتی افغانستان، نه بر اساس ظرفیت‌های بومی یا الگوهای دوستی-دشمنی منطقه‌ای، بلکه عمدتاً بر اساس اولویت‌ها، بودجه و دکترین راهبردی یک قدرت رویه‌پوش (ایالات متحده) شکل گرفته بود.

شواهد ساختاری این وابستگی عمیق را می‌توان در ارزیابی‌های مکرر نهادهای نظارتی آمریکایی مشاهده کرد. ژنرال جوزف دانفورد در مارس ۲۰۱۴ به کمیته نیروهای مسلح سنا هشدار داد که درصورت خروج نیروهای ائتلاف در پایان همان سال، نیروهای امنیتی افغان روبه افول خواهند گذاشت و تنها موضوع درخور بحث سرعتِ این افول خواهد بود (Gryzlov and Kirichko, 2025: 15). در سال ۲۰۱۸، رئیس‌جمهور وقت افغانستان، اشرف غنی، برآورد کرد که ارتش این کشور، بدون «حمایت» و «ظرفیت‌های» آمریکایی، بیش‌از شش ماه دوام نخواهد آورد. در آخرین ارزیابی بازرس کل ویژه آمریکا برای بازسازی افغانستان

1. Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction – SIGAR

در مارس ۲۰۲۱ نیز (فقط چند ماه پیش‌از فروپاشی) این نهاد نتیجه گرفت نیروهای امنیتی افغان نه قادر به محافظت از جمعیت در بخش‌های وسیعی از کشور هستند و نه می‌توانند تجهیزات را نگه دارند یا زنجیره تأمین را مدیریت کنند؛ ارتش افغانستان «به‌هیچ‌وجه» به خودکفایی نزدیک نشده بود (Shahnan and Hussain, 2024: 309). این ارزیابی‌ها (که در طول هفت سال به‌طور پیوسته همان نتیجه را تکرار می‌کنند) به‌روشنی نشان می‌دهند معماری امنیتی داخلی افغانستان در این دوره نه یک سیستم خودپایا، بلکه سازه‌ای کاملاً وابسته به تداوم حضور و حمایت قدرت رویه‌پوش بود؛ یعنی دقیقاً همان ویژگی‌ای که بوزان-ویور آن را وجه ممیزه رویه‌پوش از نفوذ می‌دانند: ساختاری که با خروج قدرت رویه‌پوش، نه تعدیل، بلکه به‌طور کامل فرومی‌پاشد.

پیامد این وابستگی ساختاری، در فرایند خروج تدریجی (۲۰۲۱-۲۰۲۰) و فروپاشی نهایی (آگوست ۲۰۲۱) به‌وضوح آشکار شد. توافق آمریکا-طالبان در دوحه (فوریه ۲۰۲۰) که محدودیت‌های نظامی متقابل را برقرار کرد و در ازای تعهدات ضدتروریستی طالبان، خروج کامل نیروهای ناتو تا اول می ۲۰۲۱ را پیش‌بینی می‌کرد، عملاً سرآغاز فروپاشی شتابان وضعیت رویه‌پوش بود. در ۳۰ آگوست ۲۰۲۱، آخرین پرواز نظامی آمریکا فرودگاه کابل را ترک کرد و به بیست سال حضور نظامی بین‌المللی پایان داد (Shahzad et al., 2022: 39). آمریکا هنگام خروج، حدود ۷/۱ میلیارد دلار تجهیزات نظامی واگذارشده به نیروهای دفاعی و امنیت ملی افغانستان را در کشور بر جای گذاشت؛ این تجهیزات به‌طور کامل به دست طالبان افتاد و بر اساس ارزیابی وزارت دفاع آمریکا، هسته اصلی دستگاه امنیتی طالبان را تشکیل داد. در ادامه پژوهش حاضر، به این انتقال ناخواسته زیرساخت نظامی که خود محصول فروپاشی رویه‌پوش بود به‌مثابه یکی از عوامل ساختاری مهم در شکل‌گیری معماری امنیتی پسا-۲۰۲۱ (و حتی تسهیل‌کننده نفوذ بعدی قدرت‌های دیگر) توجه خواهد شد (نوروزی و خادمی، ۱۴۰۴: ۹۹).

۲. خلأ قدرت پساجمهوریت و بازتعریف میدان نفوذ

فروپاشی وضعیت رویه‌پوش آمریکایی در آگوست ۲۰۲۱، نه به یک وضعیت خودمختاری امنیتی پایدار، بلکه به خلأ قدرت ساختاری و موقت انجامید که ماهیت آن را باید از دو زاویه تحلیل کرد.

نخست، از زاویه نهادی-امنیتی داخلی: خروج ناگهانی قدرت رویه‌پوشْ نهادهای امنیتی را بدون جایگزین ساختاری بر جای گذاشت، نهادهایی که عمدتاً بر پایه حمایت مالی، آموزشی و لجستیکی آمریکا بنا شده بودند. نیروهای دفاعی و امنیت ملی افغانستان که از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۱ نزدیک به ۱۸/۶ میلیارد دلار تجهیزات نظامی ازطریق صندوق نیروهای امنیتی افغانستان[1] دریافت کرده بودند، ظرف چند هفته به‌طور کامل فروپاشیدند. این رویداد نشان داد ظرفیت امنیتی این دوره نه ساختار بومی پایدار، بلکه صرفاً یک «روبنا» متکی بر تداوم رویه‌پوشی بود (Akram et al., 2026: 2585).

دوم، از زاویه ساختار منطقه‌ای-بین‌المللی: خروج آمریکا نه‌فقط خلأ نظامی داخلی، بلکه خلأ در معماری توازن قدرت منطقه‌ای ایجاد کرد که بلافاصله توجه قدرت‌های فرامنطقه‌ای رقیب را به خود جلب کرد (Gryzlov and Kirichko, 2025: 17). از منظر نظری مجموعه امنیتی منطقه‌ای، این خلأ دقیقاً همان لحظه‌ای است که بوزان-ویور آن را گذار از ساختار رویه‌پوش به «فضای باز برای نفوذ رقابتی» توصیف می‌کنند: برخلاف دوران رویه‌پوش که در آن، قدرتی واحد عملاً امکان ورود رقبا را به حداقل می‌رساند، خروج این قدرت نه به معنای پایان نفوذ فرامنطقه‌ای، بلکه به معنای باز شدن میدان برای ورود هم‌زمان چند بازیگر بود (Kim, 2018: 19). این پویایی با تحول موازی در رویکرد طالبان نیز تشدید شد: حکومتی که پیش‌تر در حاشیه نظام بین‌الملل و زیر تحریم گسترده قرار داشت، اکنون به‌طور فزاینده درپی کسب مشروعیت بین‌المللی و منابع مالی جایگزین بود، یعنی وضعیتی که آن را به یک «مخاطب باز» برای گفتمان‌های مشارکت اقتصادی و امنیتی قدرت‌های جدید تبدیل ساخت (Hasan and Alam, 2026: 26).

اهمیت تحلیلی این خلأ در ماهیت موقت و ناپایدار آن نهفته است. برخلاف یک رویه‌پوشی که به تعریف بوزان-ویور ساختاری مشتق و وابسته به تداوم حضور قدرت رویه‌پوش است و با خروج آن به‌طور کامل فرومی‌پاشد، خلأ پسا-۲۰۲۱ افغانستان نه وضعیتی پایدار، بلکه صرفاً یک بازه گذار کوتاه‌مدت بود. این بازه، ظرف کمتر از یک سال، با ورود فعال چین (که از سپتامبر ۲۰۲۳ نخستین کشوری بود که سفیر جدید خود را به کابل اعزام و رسماً اعتبارنامه او را به طالبان تقدیم کرد) و سپس روسیه به ساختاری جدید- اما این‌بار چندقطبی- از نفوذ فرامنطقه‌ای تبدیل شد (Ganaie, 2025: 554). این یافته، نکته نظری مهمی را آشکار می‌سازد: گذار

1. Afghanistan Security Forces Fund – ASFF

از رویه‌پوش به نبود هیچ نفوذ فرامنطقه‌ای نیست، بلکه گذار از رویه‌پوش تک‌قطبی به الگوی جدیدی از نفوذ چندقطبی است که موضوع بحث دو بخش بعدی این پژوهش قرار می‌گیرد.

۳. نفوذ چین در خلأ قدرت پساجمهوریت

نفوذ چین در افغانستان پسا-۲۰۲۱ سریع‌ترین و نظام‌مندترین واکنش به خلأ قدرت ایجادشده بود؛ این نفوذ را در سه حوزه مشخص معادن، دیپلماسی محتاطانه و نیز نگرانی امنیتی واخان (جنبش اسلامی ترکستان شرقی) می‌توان بررسی کرد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۴۰۵: ۳۹). در حوزه معادن می‌توان به پروژه معدن مس عینک در ولایت لوگر اشاره کرد که از سال ۲۰۰۸ با قراردادی ۳ میلیارد دلاری و امتیاز سی‌ساله به گروه فلزات و معادن چین واگذار شده، اما به‌دلیل ناامنی دوران اشغال عملاً متوقف مانده بود. این پروژه اکنون پس‌از روی کار آمدن طالبان احیا شد (اکسیر، ۱۴۰۳: ۲۸۸). طالبان پیش‌تر به محل معدن حمله می‌کرد، اما اکنون از گروه فلزات و معادن چین می‌خواهد کار را در عینک از سر بگیرد. این چرخش در مراسم آغاز ساخت جاده دسترسی به معدن در ژوئیه ۲۰۲۴، با حضور دیپلمات‌های چینی و رهبری طالبان، به اوج خود رسید؛ این رویداد برای هر دو طرف نقطه‌عطف به شمار می‌آمد و نزدیک به دو دهه انتظار گروه فلزات و معادن چین را به پایان رساند. ذخیره این معدن حدود ۱۱/۵ میلیون تن سنگ مس برآورد شده، می‌تواند موجب درآمد سالیانه ۲۵۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار شود و در طول عمر قرارداد، ۸۰۰ میلیون دلار اضافی به‌صورت کارمزد ایجاد کند. بهره‌برداری از این معدن- در کنار سایر ذخایر معدنی افغانستان که ارزش آن‌ها تا یک‌تریلیون دلار برآورد می‌شود- چین را به شریک اقتصادی محوری طالبان برای خروج از انزوای مالی ناشی از تحریم‌های بین‌المللی تبدیل کرده است (هاشمی، ۱۴۰۵: ۲۵۴-۲۵۳).

در حوزه دیپلماسی محتاطانه، رویکرد چین از یک الگوی تدریجی و حساب‌شده پیروی کرده است: دیدار وانگ یی وزیر امور خارجه چین با مقامات حکومت طالبان در کابل، در مارس ۲۰۲۲ که او را به برجسته‌ترین مقام خارجی بازدیدکننده از افغانستان زیر حکومت طالبان تا آن زمان تبدیل کرد؛ در سپتامبر ۲۰۲۳، چین نخستین کشوری بود که سفیر جدیدش را به‌طور رسمی به طالبان معرفی کرد و عملاً این حکومت را به‌صورت دوفاکتو به رسمیت شناخت؛ و درنهایت، گسترش کریدور اقتصادی چین-پاکستان

(پرچم‌دار ابتکار کمربند-راه) به افغانستان در همان سال رخ داد (Shafiee, 2025: 174). این الگوی دیپلماتیک عمدتاً بر همکاری اقتصادی استوار است و از به‌رسمیت‌شناسی رسمی و کامل (که هنوز هیچ کشوری آن را به‌طور رسمی اعطا نکرده) فاصله می‌گیرد؛ این الگو همچنین نمونه‌ای است از آنچه می‌توان «مشروعیت‌بخشی کارکردی بدون تعهد سیاسی کامل» نامید، یعنی رویکردی که به پکن امکان می‌دهد از مزایای اقتصادی حضور در افغانستان بهره‌مند شود، بدون آنکه هزینه‌های سیاسی به‌رسمیت‌شناسی کامل را متحمل گردد (مولوی‌زاده و قربانی شیخ‌نشین، ۱۴۰۴: ۲۳۶).

درعین‌حال، این مشارکت اقتصادی فزاینده با نگرانی امنیتی پایدار چین درباره دالان واخان و جنبش اسلامی ترکستان شرقی همراه است. آنچه در اینجا باید بر آن تأکید کرد پیوند ساختاری میان این دو بعد (اقتصادی و امنیتی) در نفوذ پسا-۲۰۲۱ چین است: برخلاف الگوی رویه‌پوش آمریکایی که عمدتاً نظامی-امنیتی بود، الگوی نفوذ چین را باید نفوذ ترکیبی اقتصادی-امنیتی مشروط دانست که در آن، تداوم مشارکت اقتصادی (معادن، کریدور اقتصادی چین-پاکستان) عملاً به میزان همکاری امنیتی طالبان در سرکوب جنبش اسلامی ترکستان شرقی و کنترل مرز واخان گره خورده است (Emadi, 2026: 174). این یافته، با چارچوب نظری این مقاله هم‌خوانی دارد: نفوذ چینْ شکلی محدودتر و مشروط‌تر از نفوذ را نمایان می‌سازد که هنوز به سطح رویه‌پوش (سیطره فراگیر بر کل ساختار حکمرانی داخلی) نرسیده است.

۴. نفوذ روسیه در خلأ قدرت پساجمهوریت

نفوذ روسیه در افغانستان پسا۲۰۲۱، که در ابتدا محتاطانه‌تر از چین آغاز شد، در سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۵ به الگویی مشخص و روبه‌تعمیق از دیپلماسی عمل‌گرایانه تبدیل شد که نقطه اوج آن به‌رسمیت‌شناسی رسمی طالبان ازسوی مسکو بود (Aqeli and Tishehyar, 2025: 54). روند نهادی این تحول را می‌توان به‌صورت گام‌به‌گام ردیابی کرد: مسکو از سال ۲۰۱۷ با راه‌اندازی «فرمت مسکو» برای گفت‌وگو درباره صلح افغانستان و پس‌از ۲۰۲۱ با دعوت از نمایندگان طالبان به این مذاکرات زمینهٔ تعامل را فراهم ساخته بود؛ تا سپتامبر ۲۰۲۲ که طالبان نخستین قرارداد بزرگ تأمین نفت، گاز و گندم را با روسیه امضا کرد، یعنی نخستین معامله بزرگ طالبان از زمان بازگشت به قدرت. این روند با میزبانی نشست‌های

منطقه‌ای در قازان در سال ۲۰۲۳ و حضور هیئت طالبان در مجمع اقتصادی سن‌پترزبورگ در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۴ تداوم یافت (Miakhil and Qalam Doost, 2026: 473).

نقطه‌عطف تعیین‌کننده در این روند تحولات سال ۲۰۲۵ بود. در دسامبر ۲۰۲۴، پوتین قانونی را امضا کرد که امکان تعلیق موقت فعالیت گروه‌های ثبت‌شده در فهرست تروریستی را فراهم می‌ساخت؛ در مارس ۲۰۲۵، دادستان کل روسیه، ایگور کراسنوف، دادخواستی برای حذف طالبان از این فهرست به دیوان عالی تقدیم کرد و در ۱۷ آوریل ۲۰۲۵، دیوان عالی فدراسیون روسیه رسماً طالبان را از فهرست تروریستی این کشور (از سال ۲۰۰۳ و در ارتباط با شورش قفقاز شمالی برقرار بود) خارج ساخت (Popalzay, 2025: 294). سرگئی لاوروف، وزیر امور خارجه روسیه، در تشریح این تصمیم اعلام کرد «مقامات جدید در کابل یک واقعیت‌اند» و مسکو باید سیاستی «عمل‌گرایانه، نه ایدئولوژیک» در قبال طالبان اتخاذ کند. این روند سه ماه بعد به اوج خود رسید: در ۳ ژوئیه ۲۰۲۵، روسیه رسماً طالبان را به‌عنوان دولت مشروع افغانستان به رسمیت شناخت و به‌این‌ترتیب، نخستین عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل بود که چنین گامی را برداشت (Miakhil and Ahmad Maraj, 2026: 294).

محرک اصلی این چرخش راهبردی نه ملاحظات اقتصادی صرف، بلکه نگرانی امنیتی فزاینده از گسترش داعش خراسان بود. در حمله مارس ۲۰۲۴ به تالار کنسرت کروکوس در مسکو، ۱۴۵ تن کشته و بیش‌از ۵۵۱ تن زخمی شدند؛ مسئولیت حمله را داعش خراسان، گروهی مستقر در افغانستان، بر عهده گرفت و این موضوع به‌طور مستقیم محاسبات امنیتی کرملین را بازتعریف کرد (Popalzay, 2025: 297).

در ژوئیه ۲۰۲۴، پوتین طالبان را «متحدان در مبارزه با تروریسم» خواند و زمیر کابلوف، نماینده ویژه کرملین در امور افغانستان، به‌صراحت اعلام کرد «داعش خراسان دشمن مشترک ماست» و مسکو آماده ارائه کمک فنی و اطلاعاتی به طالبان برای مقابله با این گروه است (Miakhil and Qalam Doost, 2026: 474). در این الگو، همکاری امنیتی علیه یک تهدید مشترک (داعش خراسان) مقدم بر گسترش روابط اقتصادی و محرک آن بوده است (تجارت دوجانبه روسیه-افغانستان در سال ۲۰۲۴ به یک‌میلیارد دلار رسید و قرار است تا ۲۰۲۵ به ۳ میلیارد و تا ۲۰۳۰ به ۱۰میلیارد دلار برسد)؛ به عبارتی، نشان می‌دهد نفوذ روسیه، برخلاف الگوی اقتصادمحور چین، عمدتاً «امنیت‌محور با پاداش اقتصادی متعاقب» است.

این رویکرد روسیه، درعین‌حال، رقابتی پنهان با نفوذ غربی باقی‌مانده و سایر بازیگران را نیز در بر دارد. حتی پس‌از به‌رسمیت‌شناسی کامل ازسوی مسکو، دولت ترامپ نیز تعامل محدود و هدفمندی با طالبان آغاز کرده بود؛ در مارس ۲۰۲۵، مقامات آمریکایی نخستین بازدید شناخته‌شده خود را از کابل (از سال ۲۰۲۱) انجام دادند، هم‌زمان با آزادی یک گروگان آمریکایی به‌دست طالبان و برداشتن نمادین جوایز نقدی برخی رهبران طالبان (Aqeli and Tishehyar, 2025: 55). این تحول نشان می‌دهد که حتی پس‌از فروپاشی رویه‌پوش آمریکایی در ۲۰۲۱، واشینگتن همچنان به‌صورت محدود و گزینشی در معادله افغانستان حضور دارد- رقابتی غیرمستقیم که روسیه را وامی‌دارد ضمن تعمیق روابط با طالبان، نقش میانجیگری منطقه‌ای خود را نیز برجسته سازد، نظیر اعلام آمادگی سفیر روسیه در پاکستان برای میانجیگری در تنش‌های میان اسلام‌آباد و طالبان (Safranchuk and Knyazev, 2023: 243).

۵. تحلیل تطبیقی: الگوی جدید رویه‌پوش است یا صرفاً نفوذ محدود

تحلیل تطبیقی سه بازیگر (آمریکا پیش‌از ۲۰۲۱، چین و روسیه پس‌از ۲۰۲۱) بر اساس چهار معیار عملیاتی این پژوهش (شدت حضور، میزان مداخله در حکمرانی داخلی، تأثیر بر الگوهای دوستی-دشمنی و میزان به‌رسمیت‌شناسی) تفاوت کیفی روشنی را میان دو دوره آشکار می‌سازد (Kim, 2018: 19).

در دوره ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱، حضور آمریکا از هر چهار معیار، با معیارهای رویه‌پوش کلاسیک بوزان-ویور هم‌خوانی کامل داشت: حضور نظامی مستقیم و گسترده (ده‌هاهزار نیرو، ۱۴۸میلیارد دلار هزینه)؛ مداخله عمیق در ساختار حکمرانی (تأمین مالی کامل نیروهای امنیتی، نقش تعیین‌کننده در ساختار سیاسی پساطالبان اول)؛ سرکوب کامل الگوهای دوستی-دشمنی بومی (طالبان به‌عنوان دشمن مشترک ائتلاف بین‌المللی تعریف می‌شد نه بر اساس محاسبات منطقه‌ای مستقل) و البته به‌رسمیت‌شناسی کامل دولت متحد (جمهوری اسلامی افغانستان) ازسوی قدرت رویه‌پوش و متحدانش (Fasahat, 2026: 79).

درمقابل، الگوی پسا-۲۰۲۱ چین و روسیه، در هیچ‌یک از این چهار معیار، به سطح رویه‌پوش نمی‌رسد. ازنظر شدت حضور، هیچ‌یک از دو بازیگر، حضور نظامی مستقیم در خاک افغانستان ندارند؛ نفوذ آن‌ها عمدتاً ازطریق ابزارهای اقتصادی (معادن برای

چین، انرژی و تجارت برای روسیه) و دیپلماتیک پیش می‌رود. ازنظر مداخله در حکمرانی داخلی، هر دو بازیگر، برخلاف الگوی آمریکایی که ساختار کامل امنیتی-اداری را تأمین مالی می‌کرد، عمدتاً پروژه‌محور و مشروط عمل می‌کنند (تداوم همکاری اقتصادی چین مشروط به سرکوب جنبش اسلامی ترکستان شرقی؛ همکاری امنیتی روسیه متمرکز بر تهدید مشترک داعش خراسان) و دخالت مستقیم در ساختار اداری-حکمرانی داخلی طالبان ندارند (Qanit, 2025: 18). ازنظر تأثیر بر الگوهای دوستی-دشمنی، رویکرد هر دو بازیگر «عمل‌گرایانه» توصیف می‌شود، نه تحمیلی؛ لاوروف به‌صراحت این رویکرد را «عمل‌گرایانه، نه ایدئولوژیک» نامید که نشان می‌دهد روسیه و چین- برخلاف ائتلاف غربی دوران اشغال- درپی بازتعریف کامل هویت سیاسی-ایدئولوژیک طالبان نیستند، بلکه با پذیرش واقعیت موجود قدرت تعامل می‌کنند.

تفاوت چهارم و شاید مهم‌ترین تفاوت، در میزان به‌رسمیت‌شناسی است؛ درحالی‌که هیچ کشوری، ازجمله چین، هنوز به‌طور کامل و رسمی طالبان را به رسمیت نشناخته (چین فقط سفیر اعزام کرده و اعتبارنامه پذیرفته است که نوعی شناسایی دوفاکتو محسوب می‌شود)، روسیه در ژوئیه ۲۰۲۵ گام را فراتر برداشت و رسماً نخستین عضو دائم شورای امنیت بود که طالبان را دولت مشروع افغانستان اعلام کرد (Miakhil and Ahmad Maraj, 2026: 295). این تفاوت در سطح به‌رسمیت‌شناسی نشان می‌دهد که حتی در میان دو بازیگر اصلی دوره پسا-۲۰۲۱، شدت و عمق نفوذ یکسان نیست؛ به‌رسمیت‌شناسی رسمی ازسوی روسیه، آن را به نقطه‌ای نزدیک‌تر به مرز بالایی طیف نفوذ (بدون رسیدن به رویه‌پوش) قرار می‌دهد، درحالی‌که نفوذ چین، با وجود عمق اقتصادی بیشتر، از منظر سیاسی-دیپلماتیک محتاطانه‌تر باقی مانده است.

جدول ۲. الگوی تحول نفوذ فرامنطقه‌ای در افغانستان در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای (۵۲۰۲-۴۱۰۲)

دوره زمانی	بازیگر فرامنطقه‌ای	نوع حضور	ابزارهای اصلی نفوذ	هدف راهبردی	جایگاه در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای	نتیجه تحلیلی
۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱	ایالات متحده	رویه‌پوش	حضور نظامی مستقیم، حمایت مالی، آموزش نیروهای امنیتی، مداخله در ساختار حکمرانی	مدیریت ساختار امنیتی و سیاسی افغانستان	نمونه کامل «رویه‌پوش» در نظریه بوزان—ویور	امنیت افغانستان به حضور آمریکا وابسته بود و با خروج آن ساختار امنیتی فروپاشید.
۲۰۲۱	خلأ قدرت	مرحله گذار	خروج نیروهای خارجی، فروپاشی نهادهای امنیتی جمهوری	انتقال قدرت و بازآرایی موازنه منطقه‌ای	گذار از رویه‌پوش به فضای باز رقابت	افغانستان به میدان رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبدیل شد.
۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵	چین	نفوذ اقتصادی ـ امنیتی	سرمایه‌گذاری در معادن، دیپلماسی اقتصادی، کریدور اقتصادی چین-پاکستان، همکاری امنیتی درباره جنبش اسلامی ترکستان شرقی	حفظ امنیت سین‌کیانگ و توسعه ابتکار کمربند و راه	نفوذ محدود و منفعت‌محور	الگوی «بی‌طرفی فعال» بدون مداخله در حکمرانی داخلی
۲۰۲۲ تا ۲۰۲۵	روسیه	نفوذ امنیتی ـ سیاسی	همکاری ضدتروریسم، تجارت انرژی، دیپلماسی، شناسایی رسمی طالبان	مهار داعش خراسان و گسترش نفوذ منطقه‌ای	نفوذ امنیت‌محور	تعمیق روابط سیاسی بدون تبدیل شدن به قدرت رویه‌پوش

دوره زمانی	بازیگر فرامنطقه‌ای	نوع حضور	ابزارهای اصلی نفوذ	هدف راهبردی	جایگاه در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای	نتیجه تحلیلی
۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵	ساختار کلی افغانستان	نفوذ چندقطبی	رقابت هم‌زمان چین، روسیه و سایر بازیگران	کسب نفوذ در خلأ قدرت پساآمریکا	گذار از رویه‌پوش تک‌قطبی به نفوذ رقابتی چندقطبی	افغانستان به کانون نفوذ فرامنطقه‌ای در مجموعه امنیتی منطقه‌ای تبدیل شد.

بر اساس این تحلیل تطبیقی چهارگانه، می‌توان نتیجه گرفت که الگوی پسا-۲۰۲۱ افغانستان را نباید نوعی «رویه‌پوشی جدید» (حتی به شکل چندقطبی) دانست، بلکه باید آن را نمونه‌ای از نفوذ چندقطبی و رقابتی طبقه‌بندی کرد که ازنظر شدت کلی، به‌مراتب محدودتر از رویه‌پوش دوران اشغال آمریکایی است؛ هیچ‌یک از بازیگران جدید، به‌تنهایی، ظرفیت یا اراده‌ای برای بازتعریف کامل ساختار حکمرانی داخلی افغانستان (آن‌گونه که آمریکا در فاصله ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ انجام داد) از خود نشان نداده‌اند.

بااین‌حال، همان‌گونه که در بخش بحث این مقاله بسط داده خواهد شد، اثر تجمعی این دو نفوذ موازی و رقابتی (به‌علاوه نفوذ گفتمانی-منطقه‌ای بازیگرانی نظیر پاکستان و هند که در مقاله نخست این مجموعه پژوهشی بررسی شد)، می‌تواند از منظر محدودسازی استقلال راهبردی افغانستان، اثری معادل یا حتی پیچیده‌تر از یک رویه‌پوش تک‌قطبی کلاسیک ایجاد کند؛ این یافته نیازمند بسط نظری فراتر از دوگانه ساده نفوذ-رویه‌پوشی در ادبیات کلاسیک بوزان-ویور است.

جدول ۳. جمع‌بندی نظری تحول نفوذ فرامنطقه‌ای در افغانستان (۲۰۲۵-۲۰۱۴)

مؤلفه نظری	دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۴	دوره ۲۰۲۵-۲۰۲۱	نتیجه پژوهش
ساختار امنیتی	رویه‌پوش آمریکایی	نفوذ چندقطبی	تغییر ماهیت ساختار امنیتی افغانستان
بازیگر مسلط	ایالات متحده	چین و روسیه (همراه با سایر بازیگران)	توزیع نفوذ میان چند قدرت

مؤلفه نظری	دوره ۲۰۲۱-۲۰۱٤	دوره ۲۰۲۵-۲۰۲۱	نتیجه پژوهش
ابزار نفوذ	نظامی و حکمرانی	اقتصادی، امنیتی و دیپلماتیک	کاهش مداخله مستقیم و افزایش نفوذ غیرمستقیم
وضعیت افغانستان	وابستگی به قدرت رویه‌پوش	کانون رقابت نفوذ فرامنطقه‌ای	بازتعریف جایگاه افغانستان در مجموعه امنیتی منطقه‌ای
نتیجه نظری	رویه‌پوش	نفوذ رقابتی چندقطبی	ضرورت بازنگری در مفهوم رویه‌پوش در نظریه بوزان - ویور

۵) پیامدهای نفوذ خارجی بر استقلال امنیتی افغانستان

۱. آسیب‌پذیری حاکمیت امنیتی داخلی در برابر بازیگران بیرونی

یافته‌های بخش پنجم این پژوهش، وقتی از سطح توصیف تجربی به سطح تحلیل انتقادی ارتقا می‌یابند، یک الگوی ساختاری نگران‌کننده را آشکار می‌سازند: حاکمیت امنیتی افغانستان، صرف‌نظر از تغییر بازیگران فرامنطقه‌ای دخیل، در طول کل بازه ۲۰۲۵-۲۰۱۴، هرگز از وضعیت آسیب‌پذیری ساختاری دربرابر کنش بیرونی خارج نشده است. این آسیب‌پذیری را می‌توان در دو سطح متمایز، اما به‌هم‌پیوسته صورت‌بندی کرد. در سطح نخست که می‌توان آن را «آسیب‌پذیری ظرفیتی» نامید، ارزیابی‌های مکرر بازرس کل ویژه آمریکا برای بازسازی افغانستان در طول دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۴ نشان داد که نیروهای دفاعی و امنیت ملی افغانستان، حتی پس‌از دریافت بیش‌از ۸۳ میلیارد دلار کمک نظامی-امنیتی، هرگز به خودکفایی واقعی نرسیدند و «به‌هیچ‌وجه» قادر به حفظ امنیت مستقل از حمایت خارجی نبودند (Yousufzai and Thakur, 2026: 219). این آسیب‌پذیری ظرفیتی که محصول مستقیم بیست سال وابستگی ساختاری به یک قدرت رویه‌پوش بود، دقیقاً همان سازوکاری است که فروپاشی برق‌آسای نیروهای امنیتی افغان را در تابستان ۲۰۲۱، ظرف چند هفته پس‌از اعلام خروج قطعی آمریکا، تبیین می‌کند.

در سطح دوم که می‌توان آن را «آسیب‌پذیری مشروعیتی-اقتصادی» نامید، حکومت طالبان پسا-۲۰۲۱، با وجود برخورداری از تجهیزات نظامی برجای‌مانده آمریکایی، با یک خلأ متفاوت، اما به همان اندازه بحرانی مواجه شد: انزوای مالی-دیپلماتیک ناشی از

عدم به‌رسمیت‌شناسی بین‌المللی و تحریم‌های گسترده. این خلأ که اقتصاد افغانستان را به‌شدت زیر فشار قرار داد طالبان را واداشت به‌سرعت از موضع ایدئولوژیک اولیه (نظیر تخریب آثار باستانی یا مقاومت دربرابر همکاری با شرکت‌های خارجی) عقب نشینند؛ نمونه گویای این چرخش تغییر نگرش طالبان به معدن مس عینک بود: از حمله به محل معدن در دوران شورش تا التماس به شرکت چینی گروه فلزات و معادن چین برای ازسرگیری فوری کار پس‌از کسب قدرت (Hasar, 2024: 29). این چرخش نشان می‌دهد که حاکمیت امنیتی-اقتصادی طالبان به همان میزان که حاکمیت امنیتی جمهوری پیشین به حمایت نظامی آمریکا وابسته بود، اکنون به دسترسی به سرمایه و مشروعیت‌بخشی قدرت‌های جایگزین (چین، روسیه) وابسته است (منوری و همکاران، ۱۴۰۱: ۷۸).

نکته تحلیلی مهم در این بخش آن است که این آسیب‌پذیری دوگانه (ظرفیتی و مشروعیتی-اقتصادی)، نه یک پدیده گذرا یا منحصر به یک رژیم سیاسی خاص، بلکه ویژگی ساختاری مستمر حاکمیت افغانستان (صرف‌نظر از ماهیت حکومت حاکم) بوده است. چه در قالب جمهوری اسلامی وابسته به حمایت نظامی غربی و چه در قالب امارت اسلامی وابسته به مشروعیت‌بخشی و سرمایه‌گذاری چینی-روسی، الگوی بنیادین یکسان باقی مانده است: ظرفیت حکمرانی امنیتی داخلی افغانستان به‌گونه‌ای ساختاری به منابع، مشروعیت یا حمایتی وابسته است که از بیرون مرزهای این کشور تأمین می‌شود (Acxir and Rahman Zai, 2024: 119). این تداوم ساختاری، فراتر از تغییر بازیگران یا حتی تغییر نظام سیاسی، نشان‌دهنده الگویی عمیق‌تر در معماری امنیتی افغانستان است که نیازمند تبیین نظری در سطح مجموعه امنیتی، نه صرفاً در سطح رژیم سیاسی، است.

۲. تنش میان منافع نفوذکنندگان فرامنطقه‌ای و اولویت‌های امنیتی داخلی افغانستان

فراتر از آسیب‌پذیری ساختاری، یافته‌های این پژوهش تنش بنیادین دیگری را نیز آشکار می‌سازد: منافع راهبردی هریک از قدرت‌های فرامنطقه‌ای دخیل در افغانستان لزوماً با اولویت‌های امنیتی و توسعه‌ای داخلی این کشور هم‌راستا نیست و در موارد متعددی، این دو دسته منافع در تضاد آشکار قرار می‌گیرند. نمونه روشن این تنش را می‌توان در حوزه معدنی مشاهده کرد: اگرچه پروژه مس عینک، از منظر گفتمان رسمی چین و طالبان، فرصتی برای «احیای اقتصادی» افغانستان معرفی می‌شود (سفیر چین در مراسم بازدید

از معدن، آن را عاملی برای «تزریق حیات تازه به توسعه اقتصادی افغانستان» توصیف کرد)، اما ساختار قرارداد ۲۰۰۸ (که هنوز اساس مذاکرات کنونی است) به‌گونه‌ای طراحی شده که سهم عمده ارزش‌افزوده استخراج معدن (برآورد ۵۰ میلیارد دلار ذخایر مس) را عمدتاً نصیب شرکت دولتی چینی می‌کند. این در حالی است که سهم مستقیم دولت افغانستان به ۲۵۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار درآمد سالیانه محدود می‌ماند (Noman, 2024: 119). این نبود تقارن در توزیع منافع نشان می‌دهد آنچه در گفتمان رسمی «همکاری برد-برد» معرفی می‌شود، در عمل بازتاب‌دهنده منطق استخراجی کلاسیک قدرت بزرگ در قبال یک اقتصاد ضعیف و نیازمند سرمایه است.

تنش مشابهی را می‌توان در حوزه امنیتی-نظامی مشاهده کرد. تداوم همکاری چین با طالبان، به گفته خود مقامات چینی، مشروط به «مبارزه قاطع» این حکومت با جنبش اسلامی ترکستان شرقی است- مطالبه‌ای که اولویت اصلی آن نه امنیت داخلی افغانستان، بلکه امنیت داخلی چین (ثبات سین‌کیانگ) است (مولوی‌زاده و قربانی شیخ‌نشین، ۱۴۰۴: ۲۳۸). به همین ترتیب، اولویت اصلی روسیه در تعامل با طالبان که زمیر کابلوف آن را به‌صراحت «دشمن مشترک» (داعش خراسان) نامید عمدتاً ناشی از تهدید مستقیمی است که این گروه پس‌از حمله کروکوس به امنیت داخلی روسیه تحمیل کرده، نه لزوماً ارزیابی مستقلی از نیازهای امنیتی افغانستان. این الگو نشان می‌دهد که در هر دو مورد، اولویت‌بندی امنیتی قدرت‌های فرامنطقه‌ای نه از منظر منافع امنیتی افغانستان، بلکه از منظر منافع امنیتی داخلی خودِ این قدرت‌ها انجام می‌گیرد. در این معادله، افغانستان عمدتاً نقش یک «حوزه عملیاتی» برای مدیریت تهدیدات امنیتی بیرونی ایفا می‌کند و در اولویت‌های امنیتی مستقل و به‌رسمیت‌شناخته‌شده شریک نیست (Miakhil and Qalam Doost, 2026: 473).

این تنش بنیادینْ طالبان را در موقعیتی دشوار قرار می‌دهد که می‌توان آن را «معضل مخاطب چندگانه» نامید: حکومت کابل برای حفظ همکاری اقتصادی-امنیتی با هریک از قدرت‌های فرامنطقه‌ای باید مطالبات امنیتی متفاوت و گاه ناسازگار آن‌ها را هم‌زمان برآورده سازد (سرکوب جنبش اسلامی ترکستان برای چین، مهار داعش خراسان برای روسیه)، درحالی‌که این اولویت‌بندی‌های تحمیلی الزاماً با ظرفیت محدود طالبان برای کنترل مؤثر تمام گروه‌های مسلح فعال در خاک افغانستان (شامل تحریک طالبان پاکستان که موضوع تنش با پاکستان نیز هست) هم‌خوانی ندارد. نتیجهٔ این وضعیتْ توزیع منابع امنیتی محدود طالبان میان اولویت‌های متعدد و بیرونی‌محور است که

می‌تواند به قیمت غفلت از چالش‌های امنیتی-اجتماعی داخلی واقعی افغانستان (نظیر فقر، بحران اقتصادی یا نارضایتی اجتماعی) تمام شود.

۳. پیوند این یافته‌ها با مفهوم نظری مجموعه امنیتی نفوذی

این دو یافته تجربی (آسیب‌پذیری ساختاری مستمر و تنش منافع نفوذکنندگان با اولویت‌های داخلی) وقتی در پرتو چارچوب نظری بخش دوم این مقاله تفسیر شوند، صورت‌بندی دقیق‌تری از مفهوم مجموعه امنیتی نفوذی را درباره افغانستان ممکن می‌سازند. بوزان و ویور این مفهوم را عمدتاً بر اساس میزان تأثیرگذاری علّی نفوذ بیرونی بر بازتعریف الگوهای دوستی-دشمنی درون‌منطقه‌ای تعریف می‌کنند؛ اما یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که در مورد افغانستان، باید این معیار را با یک بعد تکمیلی غنی ساخت: نه‌فقط بازتعریف الگوهای دوستی-دشمنی، بلکه بازتعریف اولویت‌بندی منابع و توجه امنیتی داخلی خود واحد محوری (افغانستان) ازسوی بازیگران بیرونی (Khattak and Zou, 2026: 81). به بیان دیگر، نفوذ فرامنطقه‌ای در افغانستان نه‌فقط در سطح روابط واحدها (افغانستان دربرابر چین یا روسیه)، بلکه در سطح عمیق‌تر شکل‌دهی به دستورکار امنیتی داخلی این کشور عمل می‌کند؛ این معضل را بوزان-ویور در فرمول‌بندی کلاسیک خود از نفوذ، کمتر به‌صورت صریح صورت‌بندی کرده‌اند.

این یافته، به‌طور مشخص، تمایز دو نوع نفوذ را آشکار می‌سازد که در ادبیات کلاسیک مجموعه امنیتی منطقه‌ای کمتر متمایز شده است: «نفوذ ساختاری-نهادی» که به وابستگی نهادهای امنیتی داخلی به منابع، آموزش یا تجهیزات بیرونی اشاره می‌کند (نظیر وابستگی نیروهای امنیتی افغان به آمریکا در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۴) و «نفوذ دستورکاری» که اشاره آن به توانایی بازیگر بیرونی برای بازتعریف اولویت‌های امنیتی رسمی واحد محوری بدون لزوماً کنترل مستقیم نهادهای آن است (نظیر مطالبات چین و روسیه از طالبان برای اولویت‌دادن به سرکوب جنبش اسلامی ترکستان یا داعش خراسان) (Miakhil and Ahmad Maraj, 2026: 294). یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که افغانستان، در طول کل بازه ۲۰۲۵-۲۰۱۴، از یک نوع نفوذ (ساختاری-نهادی، دوران آمریکایی) به نوع دیگر (دستورکاری، دوران چینی-روسی) گذار کرده، بدون آنکه از زیر سایه هیچ‌یک از این دو شکل نفوذ به‌طور کامل خارج شده باشد.

پیامد نظری این یافته بازنگری در فرض ضمنی رایج در برخی کاربست‌های مجموعه

امنیتی منطقه‌ای است که اغلب،کاهش حضور فیزیکی-نظامی یک قدرت بزرگ را با افزایش خودمختاری واحد محوری یکسان می‌انگارد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در مورد افغانستان، کاهش نفوذ ساختاری-نهادی (خروج نظامی آمریکا) نه به افزایش خودمختاری، بلکه به جایگزینی آن با شکل متفاوتی از نفوذ (نفوذ دستورکاری چندقطبی چین و روسیه) انجامیده است. این یافته افغانستان را نه نمونه گذرا یا استثنایی، بلکه مورد آزمایشگاهی نظری برای بسط مفهوم «مجموعه امنیتی نفوذپذیر» معرفی می‌کند: نمونه‌ای که نشان می‌دهد ماهیت نفوذ فرامنطقه‌ای می‌تواند، حتی در غیاب هرگونه رویه‌پوشی رسمی یا حضور نظامی مستقیم، به اندازه کافی عمیق و مستمر باشد که استقلال راهبردی واحد محوری را در سطح اولویت‌بندی امنیتی داخلی آن- نه‌فقط در سطح روابط بیرونی‌اش- به‌طور پایدار محدود سازد.

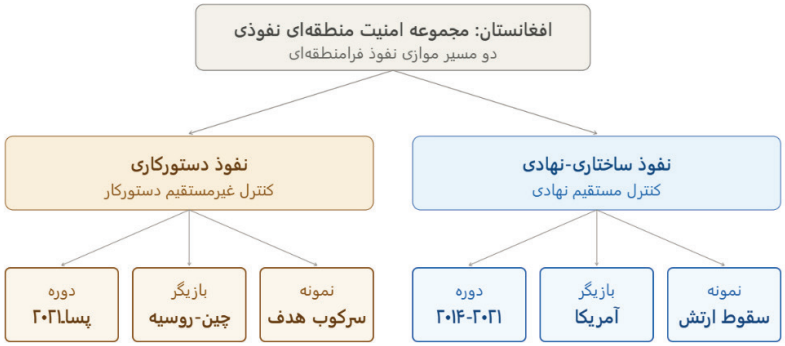

نمودار ۲. تحول الگوهای نفوذ فرامنطقه‌ای در افغانستان در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای (۵۲۰۲-۴۱۰۲)

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف پاسخ به این پرسش که قدرت‌های فرامنطقه‌ای (آمریکا، چین و روسیه) چگونه و ازطریق چه سازوکارهایی، در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۵، ساختار امنیتی افغانستان را در چارچوب نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای بازتعریف کرده‌اند، فرضیه مرکزی خود را تأیید کرد: افغانستان از وضعیت رویه‌پوشی تک‌قطبی زیر سیطره مستقیم

نظامی-امنیتی ایالات متحده (۲۰۲۱-۲۰۱۴) به وضعیت نفوذ چندقطبی و رقابتی میان چین و روسیه در خلأ قدرت پسا ـ ۲۰۲۱ گذار کرد؛ این گذار نه کاهش، بلکه تغییر ماهیت نفوذ فرامنطقه‌ای را رقم زد- از سلطه مستقیم، نظامی و پرهزینه آمریکایی (۱۴۸میلیارد دلار و ۸۳ میلیارد دلار کمک نظامی) به نفوذ غیرمستقیم، کم‌هزینه‌تر و عمدتاً اقتصادی ـ امنیتی چین و روسیه.

تحلیل چهارمعیاره تطبیقی (شدت حضور، مداخله در حکمرانی، تأثیر بر الگوهای دوستی ـ دشمنی، میزان به‌رسمیت‌شناسی) نشان داد که هیچ‌یک از دو بازیگر جدید به‌تنهایی به سطح رویه‌پوشی کلاسیک نمی‌رسد، اما یافته‌های این پژوهش بعد تکمیلی مهمی را آشکار ساخت که چارچوب کلاسیک نفوذ ـ رویه‌پوشی به‌تنهایی قادر به تبیین آن نیست: فراتر از نفوذ ساختاری-نهادی (وابستگی نهادهای امنیتی به منابع بیرونی، مشخصه دوران آمریکایی)، افغانستان پسا ـ ۲۰۲۱ با شکل متفاوتی از نفوذ (این پژوهش آن را «نفوذ دستورکاری» نامیده) مواجه شده است که در آن، چین و روسیه- بدون کنترل مستقیم نهادهای داخلی- اولویت‌های امنیتی رسمی طالبان (سرکوب جنبش اسلامی ترکستان، مهار داعش خراسان) را عملاً از بیرون شکل می‌دهند.

به‌این‌ترتیب، جایگاه‌بندی نهایی افغانستان در طیف نظری نفوذ-رویه‌پوشی را باید به‌صورت دوگانه و زمان‌بندی‌شده صورت‌بندی کرد: افغانستان در دوره ۲۰۱۴-۲۰۲۱ به‌وضوح در انتهای طیف رویه‌پوشی قرار داشت، اما در دوره ۲۰۲۲-۲۰۲۵، نه در میانه ساده طیف (یعنی نفوذ متعارف)، بلکه در نقطه‌ای قرار گرفته که این پژوهش آن را «شبه‌رویه‌پوشی دستورکاری چندقطبی» می‌نامد؛ این وضعیت، ازنظر شدت حضور فیزیکی و نهادی، معیارهای رویه‌پوشی کلاسیک را برآورده نمی‌کند، اما ازحیث اثر تجمعی بر محدودسازی ظرفیت افغانستان برای تعریف مستقل اولویت‌های امنیتی داخلی خود، عملکردی مشابه یا حتی پیچیده‌تر از یک رویه‌پوشی تک‌قطبی دارد.

تعارض منافع
تضاد منافع : در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منافعی وجود ندارد.
موازین اخلاقی : در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.
شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.
حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

اکسیر، عبدالسلام (۱۴۰۳). روابط چین و افغانستان و تأثیر ذخایر لیتیم بر آن. فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، ۷(۳)، ۳۰۲-۲۷۹.

حافظ‌نیا، محمدرضا؛ اگنیو، جان؛ ملکشاهی، محمدرضا؛ احمدی، محمدشهاب؛ و فورتک، ماریا (۱۴۰۵). دالان اقتصادی چین-پاکستان (CPEC): پیوندی میان ژئواقتصاد و ژئوپلیتیک در جنوب آسیا. نشریه علمی-پژوهشی مطالعات کشورها، ۴(۱)،۶۷-۳۱.

منوری، سیدعلی، کشوریان آزاد، محسن و صداقتی، مبارکه (۱۴۰۱). راهبرد چین جهت گسترش همکاری با طالبان پس‌از خروج آمریکا. فصلنامه روابط خارجی، ۱۴(۵۴)، ۹۳-۶۵.

مولوی‌زاده، صفی‌الله و قربانی شیخ‌نشین، ارسلان (۱۴۰۴). منافع استراتژیک چین در به رسمیت شناختن طالبان (۲۰۲۵-۲۰۲۱). فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۳۱(۱۳۱)، ۲۵۲-۲۲۷.

نوروزی، پژمان و خادمی، مجید (۱۴۰۴). بررسی فرایند خروج ایالات متحده آمریکا از افغانستان از منظر نظریه سیستمی. نشریه مطالعات راهبردی آمریکا، ۵(۱۷)، ۱۲۱-۸۹.

Acxir, A. S., & RahmanZai, S. (2024). Review of opportunities and challenges in China–Afghanistan relations post–U.S. withdrawal. Journal of Political Science and International Relations, 7(4), 114–127. https://doi.org/10.11648/j.jpsir.20240704.14

Akram, S., Riaz, S., Arshad, N., & Aqeel, M. (2026). Post-Afghanistan withdrawal: Reassessing US–Pakistan relations, challenges and prospects. Social Science Review Archives, 4(1), 2577–2590. https://doi.org/10.70670/sra.v4i1.1801

Aqeli, M., & Tishehyar, M. (2025). The effect of the competition between Russia and the United States on the security of Afghanistan (2003–2021). West Asia Studies. https://doi.org/10.22034/WASJ.2025.483372.1073

Basu, P. P. (2026). Pakistan and post-Taliban 2.0 Afghanistan: The simmering challenges. In Reimagining South Asia. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-95-3098-4_3

Buzan, B., & Wæver, O. (2003). Regions and powers: The structure of international security. Cambridge University Press.

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). Security: A new framework for analysis. Lynne Rienner Publishers.

Emadi, H. (2026). China–Afghanistan diplomatic relations. In The Dragon's Reach: China's rise as an imperial power in the Middle East. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-032-06038-9_2

Fasahat, R. A. (2026). US and China strategies in trade war (with an approach to Afghanistan). Quarterly Journal of Political and International Studies, 2(3), 71–94. https://doi.org/10.62134/srqpis/v2.i3.202603.71

Ganaie, N. A. (2025). India–Afghanistan relations in Taliban 2.0: Geopolitical shifts and emerging dimensions. Otoritas: Jurnal Ilmu Pemerintahan, 15(3), 548–566. https://doi.org/10.26618/vhyjf031

Gryzlov, G., & Kirichko, F. A. (2025). Leave or stay: The issue of US withdrawal from Afghanistan and Iraq. International Relations (Mezhdunarodnye Otnosheniya). https://doi.org/10.7256/2454-0641.2025.4.72706

Hasan, K., & Alam, A. (2026). Taliban 2.0 in Afghanistan: Continuity and changes in India–Afghanistan relations. International Journal of Versatile Research and Analysis, 4(1), 406–418.

Hasar, S. (2024). Recognition of governments and the case of the Taliban. Chinese Journal of International Law, 23(1). https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmae014

Karimi, A. (2025). Current condition of trade and economic cooperation between Afghanistan and China. Moscow Economic Journal. https://doi.org/10.55186/2413046X_2025_10_8_199

Khattak, L., & Zou, X. (2026). Competing for strategic depth: India–Pakistan strategic competition in Afghanistan since the 2021 U.S. exit. Trames: Journal of the Humanities and Social Sciences, 30(1), 77–92. https://doi.org/10.3176/tr.2026.1.04

Kim, H. (2018). Amity–enmity patterns in Central Asia. International Trends (Mezhdunarodnye Protsessy), 16(2). https://doi.org/10.17994/IT.2018.16.2.53.9

Miakhil, A., & Ahmad Maraj, M. (2026). Pragmatism over ideology: Explaining Russia's rapprochement with the Taliban. Journal of Arts, Humanities and Social Science, 3(1), 292–302. https://doi.org/10.69739/jahss.v3i1.1230

Miakhil, A., & Qalam Doost, S. (2026). A geopolitical gambit: Regional repercussions of Russia's recognition of the Taliban government. Journal of Arts, Humanities and Social Science, 3(1), 471–481. https://doi.org/10.69739/jahss.v3i1.1232

Noman, M. (2024). Conflict between India and China and its impact on Afghanistan. Journal of Social Sciences Review, 4(4), 234–242. https://doi.org/10.62843/jssr.v4i4.452

Oskanian, K. (2013). Amity and enmity in its regional context. In Fear, weakness and power in the post-Soviet South Caucasus (pp. 31–58). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137026767_2

Popalzay, A. W. (2025). Russia's strategic engagement with the Afghan Taliban post-2021: A realist appraisal of geopolitical interests, security calculus, and regional diplomacy. Journal of Eurasian Studies. https://doi.org/10.1177/18793665251401936

Qanit, A. H. (2024). China's soft power in Afghanistan: Strategic motivations and objectives. Kardan Journal of Social Sciences and Humanities. https://doi.org/10.31841/KJSSH-7.2-2024-74

Safranchuk, I., & Knyazev, A. (2023). Russia–India cooperation on post–American Afghanistan. MGIMO Review of International Relations, 16(2), 235–250. https://doi.org/10.24833/2071-8160-2023-2-89-235-250

Shafiee, N. (2025). The impact of the US withdrawal from Afghanistan on its position in the strategic competition with China. Journal of Central Eurasia Studies, 18(1), 217–245. https://doi.org/10.22059/JCEP.2025.346739.450091

Shahnan, Z. U., & Hussain, E. (2024). US–Afghanistan relations post-withdrawal: Is there a future? Journal of Asian Security and International Affairs, 11(3), 301–319. https://doi.org/10.1177/23477970241265740

Shahzad, N., Khuram, H. R., Nawaz, S., Akter, A. S., et al. (2022). Withdrawal of US and NATO forces from Afghanistan: Development and security situation in Afghanistan. Journal of Asian Development Studies, 11(1), 27–41. https://doi.org/10.62345/jads.2022.11.1.3

SIGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction). (2025). The $148 billion failure: Lessons from two decades of U.S. reconstruction in Afghanistan. Washington, DC: SIGAR.

Yousufzai, M., & Thakur, H. K. (2025). Post-US withdrawal geopolitics: Understanding the shift from decline to strategic ascendancy in India–Afghanistan relations. Himachal Pradesh University Journal, 13(3), 3–15. https://doi.org/10.64692/hpuj.v13i3.27